

TA 2019/12 DOMKIRKEGÅRDEN

Arkeologisk forundersøkelse i forbindelse med etablering av nytt gjerde på Domkirkegården, Trondheim

Rostad, Synne Husby

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel TA 2019/12 Domkirkegården Arkeologisk forundersøkelse i forbindelse med etablering av nytt gjerde på Domkirkegården, Trondheim	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 60/2019	Publiseringsdato 28.08.2019
	Prosjektnummer 1021476	Oppdragstidspunkt 27.-28.05.2019
	Forsidebilde Tiltaksområdet sett mot NØ. Da62829_NIKU_03	
Forfatter(e) Rostad, Synne Husby	Sider 23	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Silje Sandø Rullestad
Prosjektmedarbeider(e) Synne Husby Rostad
Kvalitetssikrer Ann Kathrin Jantsch

Oppdragsgiver(e) Kirkelig fellesråd i Trondheim
--

<p>Sammendrag</p> <p>I forbindelse med etablering av nytt gjerde langs Domkirkegårdens østside ble det gravd to sjakter langsmed nåværende gjerde. Det ble registrert en tørrmurt steinmur og en steinsatt kum i den nordligste sjakten. Muren kan trolig relateres til festningsvollene rundt Nidarosdomen, oppført i etterreformatorisk tid. I sjakten lengre sør ble det registrert en mulig grøft og to stolpehull av ukjent alder, mest sannsynlig førreformatorisk. Ingen dateringer ble tatt fra strukturene. Det var ingen observasjoner av kulturlag eller middelalderlag i profilene. Undersøkelsen viser at tiltaket kan komme i konflikt med automatiske fredete kulturminner i form av stolpehull og grøfter på 0,7 m dybde. Tiltaket vil også komme i konflikt med en steinmur som ble påvist i deler av den nordre sjaktens østlige profil på 0,4 m dybde. Denne muren er mest sannsynlig etterreformatorisk.</p>
--

Emneord Trondheim, Domkirkegården, Nidarosdomen, festningsvoll, steinmur, stolpehull
---

Avdelingsleder

Lise-Marie Bye Johansen

Innhold

1	Innledning.....	7
1.1	Administrativ bakgrunn.....	7
1.2	Tiltakets omfang.....	7
1.3	Kulturhistorisk og topografisk bakgrunn.....	8
1.4	Undersøkelsens faglige problemstillinger.....	9
2	Metode og gjennomføring.....	10
2.1	Sjakt nord.....	13
2.2	Sjakt sør.....	18
2.2.1	Steinfylt nedgravning/mulig steinskodd stolpehull.....	19
2.2.2	Lite stolpehull.....	20
2.2.3	En mulig grøft.....	20
3	Resultat.....	22
4	Vedlegg.....	23
4.1	Fotoliste.....	23
	Figur 1. Kart vedlagt søknad fra Kirkelig fellesråd som viser tiltaket.....	8
	Figur 2. Før graving av den sørligste sjakten. Da62829_NIKU_02.....	10
	Figur 3. Oversiktskart over undersøkelsesområdet.....	11
	Figur 4. Oversiktskart over undersøkelsesområdet med de to sjaktene markert.....	12
	Figur 5. Før graving av den nordligste sjakten. Sjakten nordende ble lagt et par meter sør for Bispeboligens garasje. Da62829_NIKU_01.....	13
	Figur 6. Steinsatt kum. Med 1 m målestokk. Da62829_NIKU_04.....	14
	Figur 7. Steinsatt kum sett mot nord. Med 40 cm målestokk. Da62829_NIKU_05.....	15
	Figur 8. Steinsatt kum. Enkelte av steinene som var brukt var tilhugde kleberstein. Med 40 cm målestokk. Da62829_NIKU_06.....	16
	Figur 9. Deler av steinmur i den østre profilveggen i sjakt nord. Steinene ligger på rundt 40 cm dybde. Da62829_NIKU_09.....	16
	Figur 10. Sjakten etter opprensing, sett mot N. Steril undergrunn nærmest i sørenden av sjakten. Delvis skjult inntil profilens østsida går en langsgående steinmur. Da62829_NIKU_08.....	17
	Figur 11. Sjørdelen av sjakt sør med stolpehull og grøft i plan. Da62829_NIKU_17.....	18
	Figur 12. Stolpehull i plan. Da62829_NIKU_12.....	19
	Figur 13. Snittet stolpehull. Med 40 cm målestokk. Da62829_NIKU_19.....	19
	Figur 14. Profilen sett mot V. Stolpehullet ser man her som en buet nedgravning gravd ned i steril, dybde ca. 17 cm. Legg merke til fyllet som skiller seg litt ut fra de etterreformatoriske lagene over. Med 40 cm målestokk. Da62829_NIKU_15.....	20
	Figur 15. Mulig grøft i plan. med 40 cm målestokk. Da62829_NIKU_13.....	21
	Figur 16. Snitt gjennom den mulige grøften. Dybde ca. 10-11 cm. Da62829_NIKU_18.....	21
	Figur 17. Steinmur i den nordre sjaktens østre profilvegg. Muren ligger på ca. 40 cm dybde. Målestokk 40 cm. Da62829_NIKU_07.....	22

1 Innledning

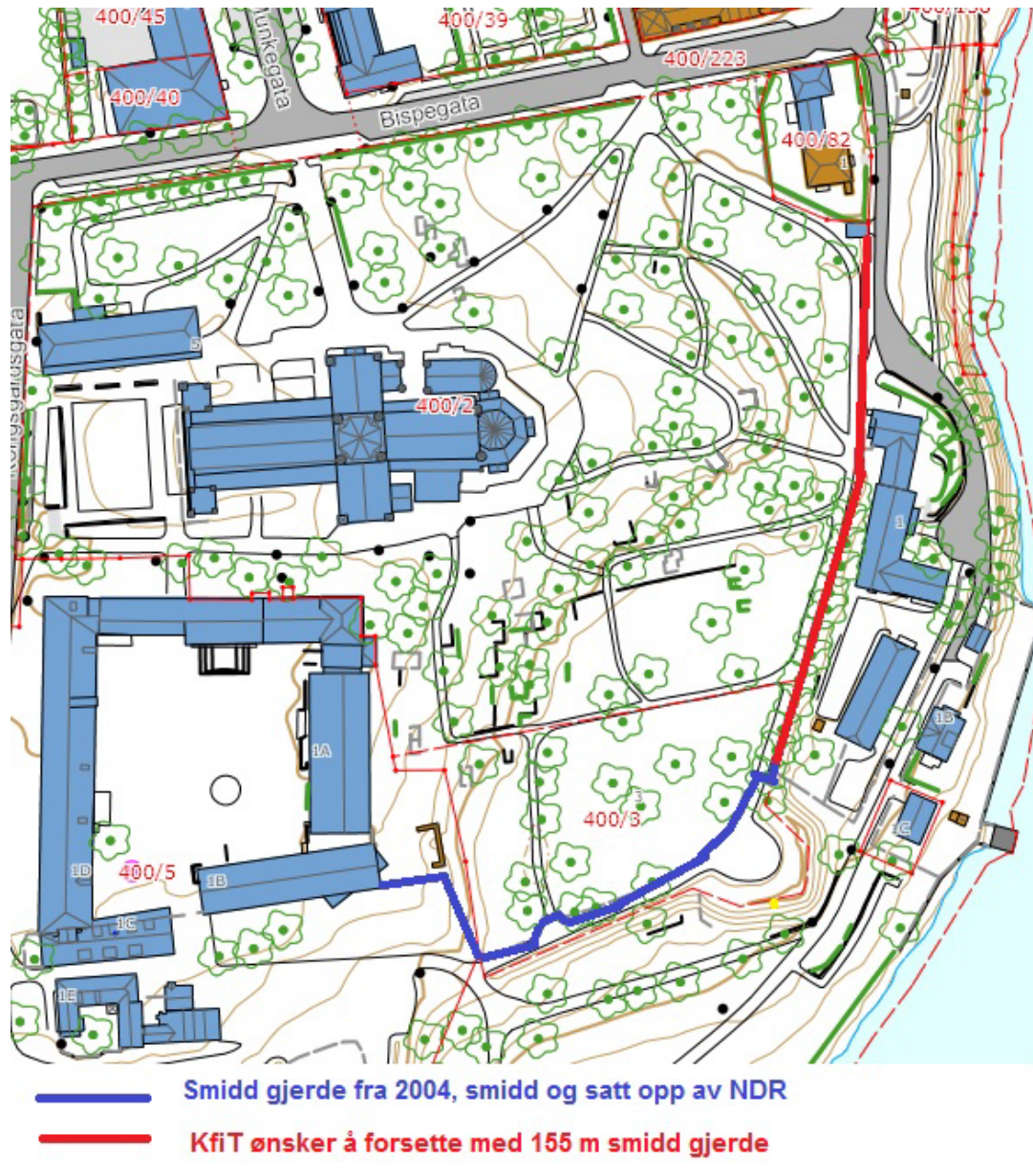
1.1 Administrativ bakgrunn

I brev datert 20.11.2018 søkte Kirkelig fellesråd i Trondheim om tillatelse til inngrep i automatisk fredet kulturminne i forbindelse med etablering av nytt gjerde langs Domkirkegårdens østside, Trondheim kommune. Det omsøkte tiltaket ligger innenfor «Middelalderbyen Trondheim», id. 90288. Den 9.1.2019 mottok Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) oppdragsbestilling fra Riksantikvaren (ref. 15/01779-34) hvor NIKU ble bedt om å utarbeide et forslag til en arkeologisk forundersøkelse for å påvise eventuelle automatisk fredete kulturminner i området nord for Prins Carls bastion mot bispeboligen. NIKUs forslag til prosjektbeskrivelse og budsjett for undersøkelsen er datert 8.2.2019. Riksantikvaren gav dispensasjon etter kulturminneloven § 8 første ledd i e-post datert 7.2.2019. Riksantikvaren vurderte at kostnadene til undersøkelsen skulle dekkes av staten over post 70.

1.2 Tiltakets omfang

Som en del av rehabiliteringen av Domkirkegården ønsker Kirkelig fellesråd i Trondheim å videreføre gjerdet fra bastionen og videre bort til bispeboligen (figur 1). Eksisterende nettinggjerde skal erstattes med et nytt gjerde i samme stil som smijernsgjerdene omkring resten av Domkirkegården.

Gjerdet skal fundamenteres på skruer som bores ned i grunnen for å minimere inngrepet. Skruene skal stå med 1,8 m mellomrom, i alt 84 skruer og et portelement fordelt på en strekning på ca. 155 meter. Skruene har en diameter på 67,5 mm og skal bores 1,0 m ned i bakken.

Figur 1. Kart vedlagt søknad fra Kirkelig fellesråd som viser tiltaket.

1.3 Kulturhistorisk og topografisk bakgrunn

Tiltaksområdet ligger innenfor det automatisk fredede kulturminnet middelalderbyen Trondheim, Askeladden id. 90288. Det befinner seg i utkanten av et svært sentralt område innenfor det norske kirkevesen med Domkirken og Erkebispegården. Området ved Bispegata 1 og den tilgrensede del av Domkirkegården har lenge vært knyttet opp imot stedet der kong Harald Hardråde reiste sin kongsgård på midten av 1000-tallet. Gården skal ha eksistert opp til senmiddelalderen (Lunde 1977). Ved flere anledninger er det funnet murrester i veien til Marinen ved Bispegata (TA 155, TA 166). De fleste murrestene er bare punktvis påvist under mindre inngrep, og flere av dem har relativt usikker plassering i området mellom Bispegata og Nidelva.

I 2001 ble det gjort en forundersøkelse på Domkirkegården i forbindelse med at Trondheim kommune ønsket å ta i bruk området (TA 2001/5). Sjakt 22 og 24 ble gravd på vestsiden av gangstien sør for bispeboligen, og var de sjaktene som lå nærmest det nåværende tiltaksområdet. Deler av sjakt 22 ble gravd i en dybde av ca. 1,40 m. Øverst fantes et 10 cm tykt lag med leire, deretter ca. 50 cm med sandholdig brunsvart jord med enkelte fragmenter av rød teglstein, etterfulgt av et ca. 20 cm tykt lys gult sandlag. Under dette var et lag med gråbrun jord med en del steinflis. Det ble ikke registrert steril grunn i sjakt 22. Sjakt 24 ble gravd ned til 0,90 m dybde, og i vestprofilen var det bevart tre søyler med kulturlag. Overgangen til den sterile grågule siltige leira varierte mellom 0,40 m til 0,60 m.

En rekke undersøkelser gjennomført av NIKU de siste årene har påvist tilstedeværelsen av automatisk fredede konstruksjonsrester og kulturlag fra vikingtid (900-tallet) og middelalderen ved deler av området mellom Kjøpmannsgata og Nidelven sør for Gamle bybro (TA 2001/15, TA 2002/15, TA 2003/39, TA 2007/17, TA 2017/11). De registrerte funnene omfatter relativt tykke kulturlag med middelalderske og etterreformatoriske gjenstander. Det er også påvist rester av steinmurer, fundamenter, trebygninger og gulv, samt flere grøfter og groper gravd ned i steril grunn.

1.4 Undersøkelsens faglige problemstillinger

Undersøkelsesområdet ligger i en del av byen som under middelalderen og etterreformatorisk tid har vært utnyttet til bygging av anlegg og monumentale byggverk tilknyttet både kirken og den sekulære makteliten. Området har derfor et stort potensial i kulturhistorisk sammenheng.

I strekningen mellom General von Huhs bastion og Prins Carls bastion vil skruene som benyttes til fundamentering trolig ikke komme dypere enn påfylte masser i forbindelse med bastionanlegget. Nord for Prins Carls bastion mot bispeboligen er det imidlertid flatere, og det er dermed en mulighet for at skruene kan perforere kulturlag. Det var derfor viktig med en avklarende undersøkelse i dette området for å kartlegge hvilke kulturminner inngrepet eventuelt kommer i konflikt med.

I tråd med oppdragsbestillingen tok forundersøkelsen utgangspunkt i følgende problemstillinger:

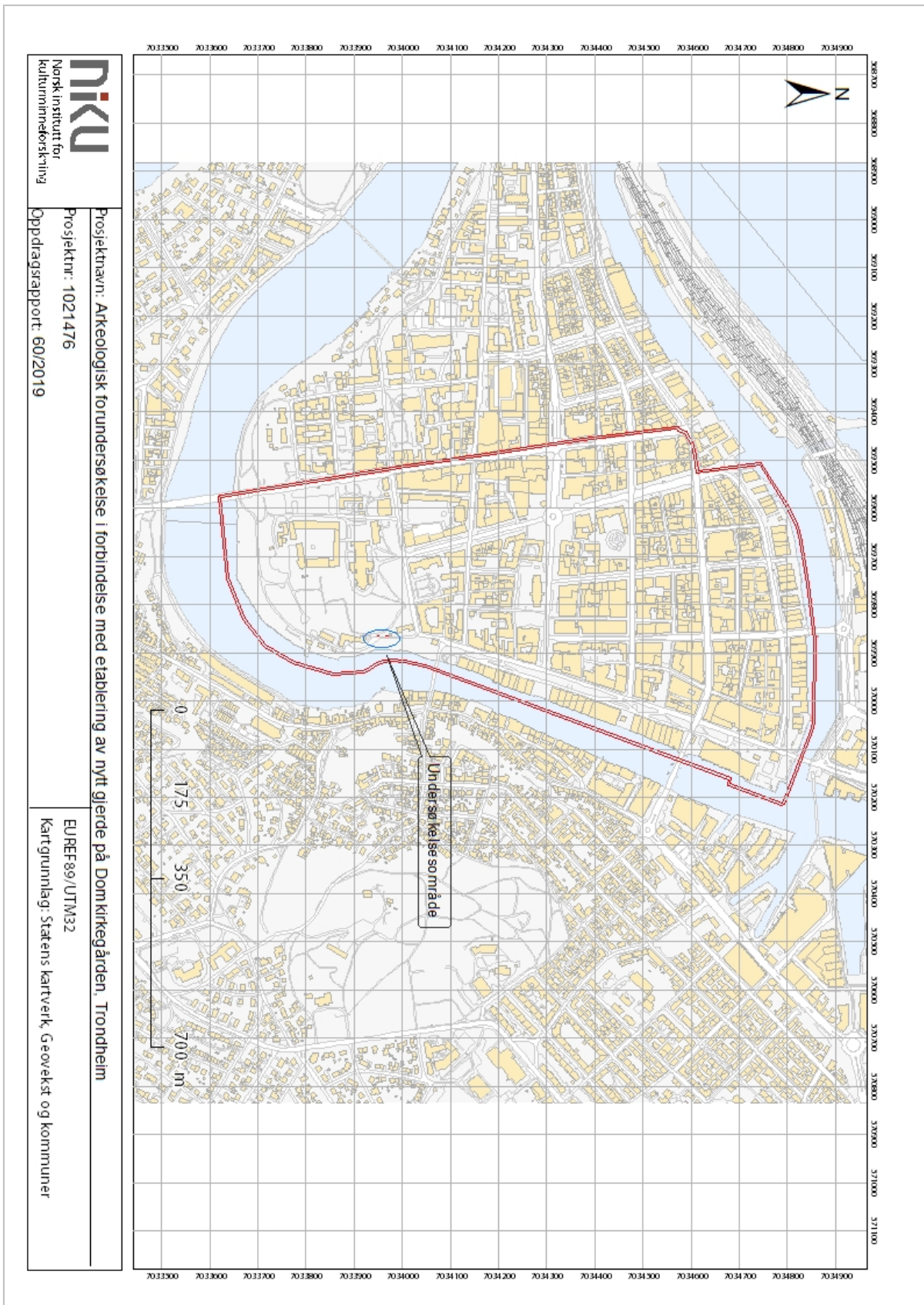
- **Kartlegging av utbredelse av kulturlag:** Hvor finner vi en eventuell tilstedeværelse av kulturlag, og av hvilken karakter? På hvilken dybde ligger kulturlagene?
- **Kartlegge eventuelle bygningsstrukturer:** Kan man finne ruiner eller konstruksjoner av middelaldersk karakter i dette området?
- **Kartlegge utbredelse av steril grunn:** På hvilke dybder ligger steril grunn? Målinger av steril vil kunne føre til en bedre forståelse av områdets topografiske utvikling.

2 Metode og gjennomføring

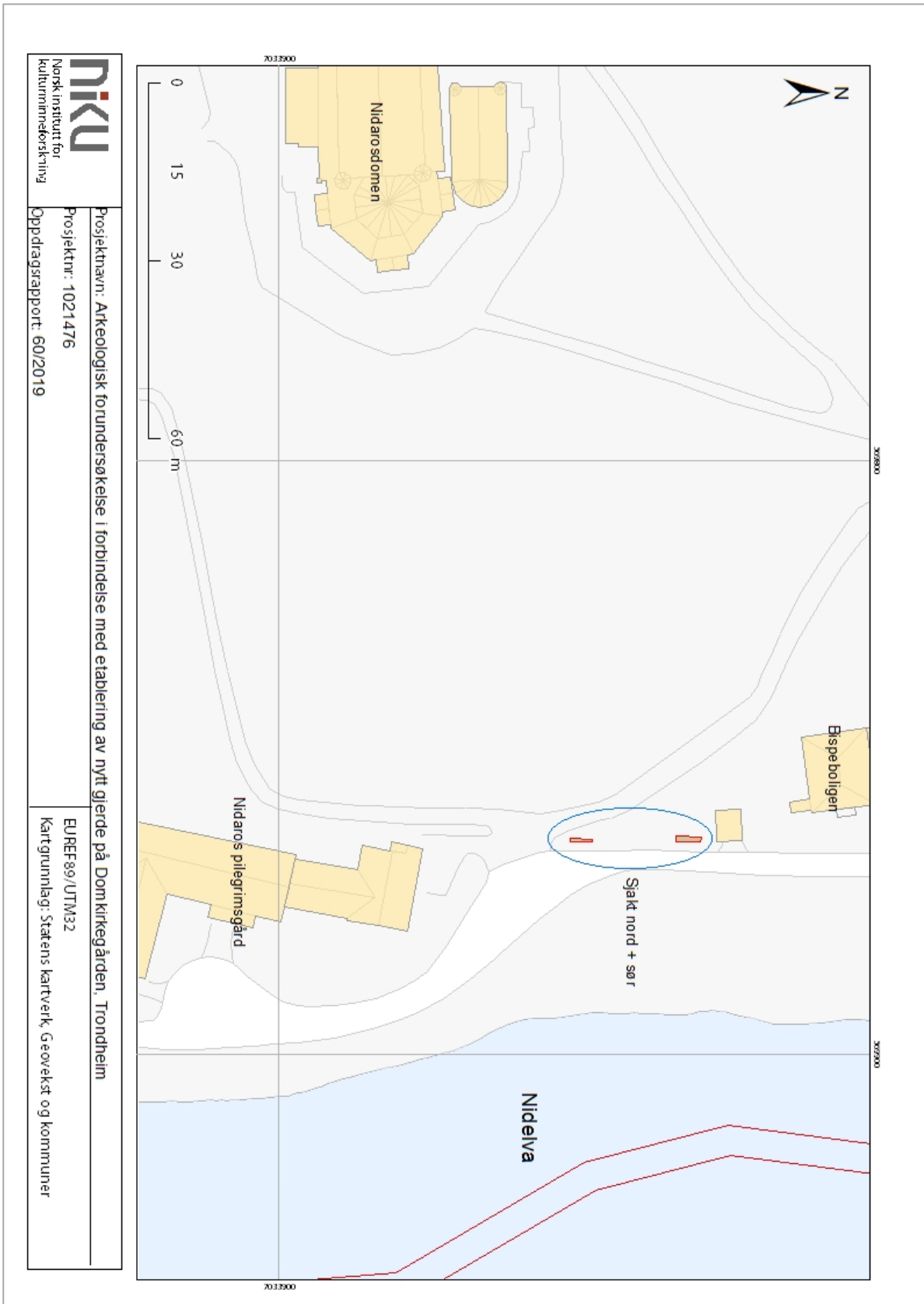
Forundersøkelsen ble utført 27.-28.5.2019, og det ble benyttet en mindre gravemaskin av type Fiat Kobelco på 3,5 tonn. En arkeolog fra NIKU (undertegnede) overvåket gravearbeidet. Det ble gravd to sjakter i et område som ligger like sør for bispeboligen. Sjaktene hadde en gjennomsnittlig lengde på til sammen rundt 4 m, med en skuffs gravebredde på ca. 60-80 cm. Det ble besluttet å legge sjaktene nært inntil det eksisterende gjerdet slik at man unngikk demontering av det nåværende gjerdet. Begge sjaktene og registrerte strukturer ble dokumentert med foto. Til innmåling ble det benyttet CPOS. Vanskelige innmålingsforhold pga. store trær som skygget over området førte til at kun sjaktene og en struktur ble innmålt. Alle andre observasjoner av strukturer, lag og konstruksjoner i sjaktene ble behørig dokumentert med manuelle målinger, tekst og foto.

Figur 2. Før graving av den sørligste sjakten. Da62829_NIKU_02.

Figur 3. Oversiktskart over undersøkelsesområdet.

Figur 4. Oversiktskart over undersøkelsesområdet med de to sjaktene markert.

2.1 Sjakt nord

Figur 5. Før graving av den nordligste sjakten. Sjaktens nordende ble lagt et par meter sør for Bispeboligens garasje. Da62829_NIKU_01.

Allerede i det første skuffetaket dukket det opp store steiner i sjaktens nordende. Sanden rundt steinene kollapset etter hvert inn i hulrom i profilen, noe som ga en indikasjon på en større steinkonstruksjon skjult under overflaten. Den første synlige delen av steinkonstruksjon lå rundt 40 cm under torva. Det ble gravd forsiktig rundt steinene, men uten at steril grunn og/eller kulturlag ble observert i denne delen av sjakten. Her har man antageligvis tidligere gravd rundt konstruksjonen og området har over tid blitt gjenfylt med sand og kirkegårdsjord. Halveis i gravingen av sjakten ble det observert en langsgående steinmurrest i sjaktens sørende og østende, også denne lå rundt 40-50 cm under torvoverflaten. Etter opprensing ble muren konstatert til å strekke seg gjennom hele sjaktens lengde. Stikking med jordbor kunne påvise mer stein på begge sider av nåværende gjerdekonstruksjon. Antakeligvis har steinmuren mer enn en meters bredde.

Figur 6. Steinsatt kum. Med 1 m målestokk. Da62829_NIKU_04.

Figur 7. Steinsatt kum sett mot nord. Med 40 cm målestokk. Da62829_NIKU_05.

Figur 8. Steinsatt kum. Enkelte av steinene som var brukt var tilhugde kleberstein. Med 40 cm målestokk. Da62829_NIKU_06.

Figur 9. Deler av steinmur i den østre profilveggen i sjakt nord. Steinene ligger på rundt 40 cm dybde. Da62829_NIKU_09.

Østenden av sjakten var det eneste området der det var mulig å påvise steril undergrunn, på ca. 75-80 cm dybde. Sterilens utstrekning i sjakta var ca. 60 x 160 cm. Denne besto av blandet lysgrå og grå sand og silt. Videre ble det ikke observert noen lagskiller knyttet til førreformatoriske lag i profilen. Profilen ved besiktelse besto av torv over tørr, gråbrun kirkegårdsjord (siltig sand), iblandet røtter, teglbiter, biter av takstein etc.

Figur 10. Sjakten etter opprensing, sett mot N. Steril undergrunn nærmest i sørenden av sjakten. Delvis skjult inntil profilens østside går en langsgående steinmur. Da62829_NIKU_08.

2.2 Sjakt sør

Den sørligste sjakten var mer uforstyrret fordi det ikke ble påvist noen steinmur eller noen annen steinkonstruksjon her. En eventuell fortsettelse av steinmuren funnet i den nordligste sjakten kan ligge lengre øst. Heller ikke i denne profilen var det mulig å skille ut førreformatoriske lag. Profilen ved besiktelse besto av torv over moderne gangsti-fyllmasse, under der et parti med tegl, takstein og stein, og i bunn 40 cm med brun til gråbrun kirkegårdsjord (siltig sand). Det var mulig å se små biter av tegl i bunnsjiktet av profilen.

Den sterile undergrunnen besto av gulbrun, grov sand med småstein. Avstand fra overflaten ned til sterilen var ca. 80 - 86 cm.

Det ble registrert minst tre ulike strukturer i denne sjakta. Det nivået de ligger på og utformingen kan indikere at det dreier seg om førreformatoriske strukturer.

Figur 11. Sør delen av sjakt sør med stolpehull og grøft i plan. Da62829_NIKU_17.

2.2.1 Steinfylt nedgravning/mulig steinskodd stolpehull

Lengst i sørenden av sjakta, ble det registrert en oval nedgravning, størrelse i plan ca. 40 x 50 cm. Nedgravningen ble tolket til å være et stolpehull med steinskoning, der fyllet besto av løs brun, siltig sand. Det var ikke noe synlig kull, og kuttet hadde en buet nedgravning, dybde ca. 30 cm.

Figur 12. Stolpehull i plan. Da62829_NIKU_12.

Figur 13. Snittet stolpehull. Med 40 cm målestokk. Da62829_NIKU_19.

2.2.2 Lite stolpehull

I samme ende som stolpehullet med steinskoning var det en buet nedgravning synlig i profilen mot vest. Stolpehullet ser ut til å være gravd ned i sterilen, rundt 80 cm under overflaten.

Figur 14. Profilen sett mot V. Stolpehullet ser man her som en buet nedgravning gravd ned i steril, dybde ca. 17 cm. Legg merke til fyllet som skiller seg litt ut fra de etterreformatoriske lagene over. Med 40 cm målestokk. Da62829_NIKU_15.

2.2.3 En mulig grøft

Midt i sjakten skilte det seg ut et lysere område i sterilen som besto av flekkete, lysgrå siltig sand. Strukturen ble snittet, uten at det ble noe klarere om man her har en grøft eller om det er en naturlig utskilt, siltblandet område som ligger over sterilen. Den mulige grøften hadde en svak buet, mulig nedgravning, men ikke noe synlig kull.

Figur 15. Mulig grøft i plan. med 40 cm målestokk. Da62829_NIKU_13.

Figur 16. Snitt gjennom den mulige grøften. Dybde ca. 10-11 cm. Da62829_NIKU_18.

3 Resultat

Den arkeologiske forundersøkelsen på Domkirkegården sør for bispeboligen resulterte i to sjakter med varierende funn. Der den nordligste sjakten hadde moderne/etterreformatoriske funn, som en tørrmurt steinmur og en moderne steinsatt kum, kunne den sørligste sjakten viser til en mer uforstyrret undergrunn med antatte førreformatoriske strukturer som stolpehull og en grøft. Spesielt den nordligste sjakten kan settes i sammenhengen med befestningen av byen der steinmuren kan være en videreføring av festningsvallen/befestningsverket rundt Nidarosdomen. Bortsett fra moderne keramikk i toppen av sjaktene, ble det ikke gjort andre funn i eller i nærheten av strukturene som kan gi en nærmere datering. Steril grunn ble påvist på en dybde mellom 75 og 86 cm.

Forundersøkelsen viser at man kan forvente å påtreffe førreformatoriske strukturer på ca. 70 cm dybde, og at skruene som skal bores ned til 1,0 m dybde vil kunne komme i konflikt med disse. I tillegg vil den påtrufne steinmuren i østre profilveggen i sjakt nord gjøre det utfordrende å sette ned skruene til fundamenteringen i samme trase som det eksisterende gjerdet, da muren ser ut til å ligge på kun 40-50 cm dybde.

Figur 17. Steinmur i den nordre sjaktens østre profilvegg. Muren ligger på ca. 40 cm dybde. Målestokk 40 cm. Da62829_NIKU_07.

4 Vedlegg

4.1 Fotoliste

Fotokort_id	Filnavn	Motiv	Sett mot	Fotograf	Dato
387808	Da62829_NIKU_01.tif	Oversiktsbilde over undersøkelsesområdet	NNV	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387809	Da62829_NIKU_02.tif	Oversiktsbilde over undersøkelsesområdet	SØ	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387810	Da62829_NIKU_03.tif	Oversiktsbilde over undersøkelsesområdet	Ø	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387811	Da62829_NIKU_04.tif	Steinsatt kum i den nordligste sjakten. Med 1 m målestokk.	S	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387812	Da62829_NIKU_05.tif	Steinsatt kum. Med 40 cm målestokk.	N	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387813	Da62829_NIKU_06.tif	Steinsatt kum. Noen av steinene som var brukt var tilhugde kleberstein. Med 40 cm målestokk.	V	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387814	Da62829_NIKU_07.tif	Steinmur i den nordre sjaktens østre profilvegg. Muren ligger på ca. 40 cm dybde. Målestokk 40 cm.	Ø	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387815	Da62829_NIKU_08.tif	Sjakten etter opprensing, sett mot N. Steril undergrunn nærmest i sørenden av sjakten. Delvis skjult inntil profilens østside går en langsgående steinmur.	N	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387816	Da62829_NIKU_09.tif	Deler av steinmur i den østre profilveggen i sjakt nord. Steinene ligger på rundt 40 cm dybde.	Ø	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387817	Da62829_NIKU_10.tif	Nordlig ende av sjakt nord. Steinsatt kum er synlig.	S	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387818	Da62829_NIKU_11.tif	Oversiktsbilde av sjakt i sør. Lengst sør ligger et steinfyllt stolpehull. Mulig grøft som går på tvers midt på.	S	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387819	Da62829_NIKU_12.tif	Stolpehull i plan. Med 40 cm målestokk.	V	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387820	Da62829_NIKU_13.tif	Mulig grøft i plan. med 40 cm målestokk.	V	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387821	Da62829_NIKU_14.tif	Profilen sett mot V. Stolpehullet ser man her som en buet nedgravning gravd ned i steril, dybde ca. 17 cm. Legg merke til fyllet som skiller seg litt ut fra de etterreformatoriske lagene over. Med 40 cm målestokk.	V	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387822	Da62829_NIKU_15.tif	Profilen sett mot V. Stolpehullet ser man her som en buet nedgravning gravd ned i steril, dybde ca. 17 cm. Legg merke til fyllet som skiller seg litt ut fra de etterreformatoriske lagene over. Med 40 cm målestokk.	V	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387823	Da62829_NIKU_16.tif	Oversiktsbilde av den sørligste sjakten. Nærmest ligger et steinfyllt stolpehull. Mulig grøft som går på tvers midt på.	N	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387824	Da62829_NIKU_17.tif	Sørdelen av sjakt sør med stolpehull og grøft i plan.	V	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387825	Da62829_NIKU_18.tif	Snitt gjennom en mulig grøft. Dybde ca. 10-11 cm.	V	Synne Husby Rostad	28.05.2019
387826	Da62829_NIKU_19.tif	Snittet stolpehull. med 40 cm målestokk	Ø	Synne Husby Rostad	28.05.2019

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 60/2019

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00